

LINGWISTYKA STOSOWANA – PERSPEKTYWY INTERDYSCYPLINARNE

Abstrakty wystąpień

Gramatyka operacyjna jako model precyzyjnego opisu języka naturalnego

prof. dr hab. Magdalena Danielewiczowa, Katedra Lingwistyki Formalnej UW

Wykład będzie dotyczył wybranych aspektów gramatyki operacyjnej, której narzędzia i terminy zostały wypracowywane w szeregu prac Andrzeja Bogusławskiego. Ten rygorystyczny pod względem metodologicznym model wyrósł z dążenia do przeciwstawienia rozproszonym ujęciom taksonomicznym precyzyjnego opisu lingwistycznego w kategoriach systemów dedukcyjnych i mechanizmów generujących. Oparty jest na Saussure'owskiej zasadzie proporcjonalności języka i stanowi oryginalną propozycję, konkurencyjną wobec gramatyki konstrukcji. Główne założenia i narzędzia gramatyki operacyjnej zostaną przybliżone na podstawie analizy polskiej jednostki reprezentowanej we frazach typu: *doping nie do wykrycia, plama nie do wywabienia, rów nie do przeskoczenia*. Przedstawiona zostanie argumentacja na rzecz operacyjnego charakteru tej jednostki, a następnie scharakteryzowane zostaną jej własności formalne i semantyczne. Analiza będzie udokumentowana materiałem empirycznym zaczerpniętym z korpusów języka polskiego, a także przykładami konstruowanymi. Jednym z głównych celów wykładu jest wykazanie potencjału badawczego i wdrożeniowego gramatyki operacyjnej.

Przetwarzanie języka naturalnego: od metod klasycznych po duże modele językowe

dr Łukasz Kobyliński, Instytut Podstaw Informatyki PAN

W trakcie wystąpienia przedstawiony zostanie interdyscyplinarny charakter technologii językowych – od ich lingwistycznych fundamentów po współczesne systemy oparte na sztucznej inteligencji. Punktem wyjścia będzie przypomnienie, że przetwarzanie języka naturalnego wyrasta z dialogu między językoznawstwem, informatyką, logiką i teorią komunikacji. Wczesne systemy regułowe i gramatyki formalne odzwierciedlały ambicję modelowania struktury języka zgodnie z teoriami lingwistycznymi. Następnie podejścia statystyczne i uczenie maszynowe przesunęły punkt ciężkości z opisu reguł na analizę danych, otwierając drogę do metod głębokiego uczenia. W drugiej części zaprezentowana zostanie ewolucja reprezentacji języka – od modeli wektorowych po kontekstowe i generatywne architektury transformerowe (BERT, GPT, T5). Duże modele językowe (LLM) nie tylko integrują wiele zadań (tłumaczenie, streszczanie, klasyfikację, dialog), lecz także redefiniują sposób pracy z tekstem: zamiast projektowania pojedynczych narzędzi coraz częściej formułujemy zapytania do uniwersalnych modeli. Otwiera to nowe pole współpracy między lingwistyką, naukami o danych, psychologią poznawczą, medioznawstwem czy prawem.

W kontekście tematyki sympozjum zaprezentowane zostanie spojrzenie na przyszłość: rozwój modeli wielojęzycznych i multimodalnych, wyzwania związane z jakością i reprezentatywnością danych, potrzebę tworzenia i aktualizacji korpusów referencyjnych oraz znaczenie odpowiedzialnych regulacji prawnych i etycznych. Zarysowana zostanie także zmieniająca się rola lingwisty – jako projektanta danych, krytycznego analityka działania modeli oraz pośrednika między technologią a użytkownikiem. Celem wystąpienia jest pokazanie, że przetwarzanie języka naturalnego stanowi dziś jedno z kluczowych pól spotkania humanistyki i nauk ścisłych, a jego dalszy rozwój wymaga świadomej, interdyscyplinarnej współpracy.

Badania nad różnicami indywidualnymi w nauce języka obcego: Gdzie jesteśmy i dokąd zmierzamy

prof. dr hab. Mirosław Pawlak, Zakład Filologii Angielskiej UAM

Badania empiryczne nad rolą różnic indywidualnych w dydaktyce językowej stanowią bez wątpienia jeden z najważniejszych i najszybciej rozwijających się obszarów, jeśli chodzi o prace badawcze nad uczeniem się i nauczaniem języka obcego (Griffiths i Soruç, 2022; Li, Hiver i Papi, 2024; Pawlak i Kruk, 2022). Świadczy o tym nie tylko imponująca, stale zwiększająca się liczba projektów badawczych dotyczących tej problematyki, ale także fakt, że specjaliści nie ustają w identyfikacji nowych czynników indywidualnych (np. ciekawość, nuda, wytrwałość); znane od wielu lat zmienne są interpretowane na nowe sposoby (np. motywacja, strategie uczenia się, zdolności językowe), a jednocześnie pojawiają się nowe podejścia metodologiczne i rodzaje analiz. Celem wystąpienia jest zaprezentowanie kluczowych trendów w badaniach nad różnicami indywidualnymi w nauce języka obcego, przedstawienie wyników tych badań w odniesieniu do wybranych czynników (np. strategie), a także omówienie najważniejszych kwestii metodologicznych. Ta synteza będzie stanowiła punkt odniesienia do oceny, co badaczom udało się do tej pory osiągnąć oraz do wytyczenia kierunków dalszych wysiłków badawczych w tym zakresie. W szczególności podkreślona zostanie potrzeba skoncentrowania się na identyfikacji konkretnych grup różnic indywidualnych, co pozwoliłoby na wyodrębnienie określonych profili uczących się. Podkreślona zostanie również konieczność przełożenia wyników badań empirycznych nad różnicami indywidualnymi na codzienną praktykę nauczania języków obcych w różnych kontekstach.

Przekład audiowizualny i dostępność mediów – badania recepcyjne jako perspektywa rozwoju

prof. ucz. dr hab. Mikołaj Deckert, Instytut Anglistyki UŁ

W wykładzie skoncentruję się na tłumaczeniu rozumianym jako zapewnianie dostępu do treści audiowizualnych użytkownikom, którym taki dostęp uniemożliwiają lub utrudniają bariery językowe i kulturowe, ale też sensoryczne i kognitywne. Wychodząc od tradycyjnego podziału dociekań przekładoznawczych na produktowe, procesowe i recepcyjne, nakreślę kilka osi rozwoju badań nad przekładem audiowizualnym i dostępnością mediów w ramach ostatniego spośród trzech wymienionych podejść. Moim celem będzie pokazanie, że badania koncentrujące się na osobach doświadczających przekładu są szczególnie perspektywiczne, ale jednocześnie są rozwijane w stosunkowo niewielkim stopniu, chociaż w obszarze takich badań zmiany są dynamiczne i zachodzą na kilku płaszczyznach. Mamy na przykład do czynienia z coraz szerszym rozumieniem medium audiowizualnego poddawanego przekładowi dzięki uwzględnianiu interaktywności materiału, a zatem wychodzeniu poza wąsko rozumiany film i włączaniu do prac komponentów rzeczywistości wirtualnej oraz gier wideo. Innym szczególnie ważnym polem zmian jest metodologia badań recepcyjnych, która staje się coraz bardziej zaawansowana zarówno pod względem stosowanych instrumentów i miar, jak i metod statystycznych. Oprócz omówienia obiecujących i potrzebnych rozwiązań w wykładzie zostaną przedstawione wybrane wyzwania, z jakimi trzeba się zmierzyć, aby wykorzystać potencjał badań recepcyjnych nad przekładem audiowizualnym.